

27 MAYIS 1960'DA YENİDEN NÜKSEDEN BİR TARTIŞMA:

Türkçe Ezan Tartışması

0817

BARIŞ CELEP

Ezan (051202)

BU MAKALE 27 MAYIS 1960 DARBESİ İLE BİRLİKTE YENİDEN SU YÜZÜNE ÇIKAN BİR TARTIŞMAYI, TÜRKÇE EZAN TARTIŞMASINI KONU ALMAKTADIR. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ'NİN İKTİDARI ELE ALMASIYLA BAŞLAYAN TÜRKÇE EZAN POLEMİĞİ, 1961 YILINDAKİ GENEL SEÇİMLERE KADAR OLDUKÇA İNİŞLİ-ÇIKIŞLI BİR SÜREÇ TAKİP ETMİŞ VE BU SÜREÇTE KİMİ KIRILMA NOKTALARI YAŞAMIŞTIR.

Bir yerde ki camiinde Türkçe ezan okunur,
Köylü anlar manasını namazdaki duanın.
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur,
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüdânın.
Ey Türk oğlu işte senin orasıdır vatanın.

Ziya Gökalp'in üstteki dizelerde ifade ettiği manasının anlaşılacağı bir din dilinin oluşturulmasına yönelik görüşler erken Cumhuriyet döneminin en tartışmalı alanlarından birini oluştururken, ezanın Türkçe okunup okunamayacağı polemiki de bu tartışmada ön plana çıkan belki de en önemli başlık olmuştur. İnşa edilmeye çalışılan ulus-devletin bir gereği olarak din dilinin de millileştirilmesine yönelik çalışmaların, ezan özelinde teoriden çıkıp pratiğe dönüştürüldüğü yıl ise 1932 olmuştur. Öncelikle 29 Ocak 1932 tarihinde Kuşadası'ndaki bir camide, hemen akabinde İstanbul Fatih Cami'nde okunmaya başlayan Türkçe ezanı kamuoyunda daha görünür kılmak için seçilen adres ve tarih ise oldukça dikkat çekmiştir. 3 Şubat 1932 tarihine rastlayan Kadir Gecesi'nin kutlandığı Ayasofya Cami'nde, binlerce kişinin katıldığı kutlamalarda Türkçe tekbir, mevlit, Kur'an ve ezan okunmuş ve bu yeni pratik radyo yayını ile kitlelere de duyurulmuştur.¹ Ezanın Türkçe okunmasına yönelik adım tanıtılıp tüm yurttaki hayata geçirilirken, uygulamanın gerektirdiği hukuki çerçeve ise oldukça uzun bir zaman sonra 1941 yılında oluşturulmuş ve Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesinde yapılan değişikliklerle Arapça ezan veya kamet okuyanların üç aya kadar hapis veya hafif para cezaları ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir.²

1950 yılında iktidarın el değiştirmesi ile birlikte Türkçe ezan uygulaması da yeniden siyasetin gündemine oturmuştur. Demokrat Parti'nin seçim sürecinde dile getirdiği tutan ve tutmayan inkılaplar söylemi, iktidar olunduktan sonra hızlı bir şekilde pratiğe dökülmüş ve bu pratiğin de ilk uygulaması tutmayan inkılaplar arasında gösterilen Türkçe ezanın tatbikinde yaşanmıştır. TBMM'nin 16 Haziran 1950 tarihli oturumunda, Arapça ezan ve kamet okuyanlar hakkında ceza hükmü koyan TCK'nın 526. maddesi değiştirilmiş ve ceza hükümleri maddeden çıkarılmıştır. Kanun resmi gazetede yayımlanırken, ezanın ve kametin Arapça okunmasının serbest olduğu Başbakanlık tarafından da vilayetlere tebliğ edilmiştir.³

DP'nin Türkçe ezan karşısında sergilemiş olduğu tutum beklenilenin aksine büyük bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Bunun temel nedeninin Türkçülük akımının izlemiş olduğu tarihsel süreçle de ilgili olduğu düşünülebilir. Zira 1950'ler, 30'lar ve 40'lardaki güçlü Türkçülüğün gerilemeye başladığı, buna karşın muhafazakar milliyetçi terkinin oluşmaya başladığı bir dönemdir.⁴ Her ne kadar ezanın Arapça okunmasının önündeki engellerin kaldırılması tepki çekmemiş olsa da, DP iktidarının ilerleyen yıllarında ezanın Türkçe okunmasına dair kimi talepler yeniden dile getirilmeye başlanmıştır. Özellikle Kıbrıs Müftüsü Dâna Efendi'nin ezanın Türkçe okunması hakkında teşkilatına gönderdiği genelge sonrası Türk Devrim Ocakları İstanbul Teşkilatı, Diyanet İşleri Başkanlığına müracaat ederek, Kıbrıs'taki hareketin örnek alınmasını ve Türkçe ibadetin ilk merhalesi sayılan Türkçe ezan okunmasının desteklenmesini talep etmiştir.⁵ Adını asıl 27 Mayıs 1960 sonrasında duyuracak olan Osman Nuri Çerman ise 1956 yılında kaleme aldığı kitapta, ümmet fikri ile Arapça duanın, Türkü Türklüğünden uzaklaştırdığını ifade etmiş ve dinde uygulanmasını istediği reform maddeleri arasındaki ilk iki sıraya, Tanrıya milli dille ibadeti ve Kur'an'ın Türkçeleştirilmesini yerleştirmiştir.⁶

Özellikle 1950'lerin ikinci yarısından itibaren artan Türkçe ezan taleplerine karşılık verme misyonu ise Diyanet İşleri Başkanlığına yüklenmiştir. Diyanet İşleri Reisliği Yayınları'ndan çıkan ve Osman Nuri Çerman'ın iddialarına cevap niteliği taşıyan *Din'de Reform Mes'elesi* isimli kitapta, ezanın tercümesinin zaten doğru bir karar olmadığı vurgulanmış ve Kur'an'ın, ezanın veya tekbirin mevcut haliyle milli